

СІЧЕНЬ-
КВІТЕНЬ
2018
№ 1-2 (139-140)

СІВЕРЯНСЬКИЙ ЛІТОПИС

Всеукраїнський науковий журнал

ЗМІСТ

У ГЛИБ ВІКІВ

Веремейчик О. Археологічні дослідження середньовічних поселень Чернігівського Полісся	3
Мицик Ю., Циганок О. З листування Гнезненського суфрагана 1707 р.	20
Філіпова Г. Організаційні особливості та адміністративний апарат земельних володінь князя О. Меншикова в Україні	24
Дзира І. Праслов'янська антропонімна спадщина в Реєстрі Війська Запорозького Низового 1756 року	33

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

Бондар О. «Palazzo en fortezza» на Гончарівці в Батурині	41
Герасько М. Заміська резиденція К.Г. Розумовського	50
Ігнатенко І. Інший «город Чернигов»	61
Пиріг П., Конопля Ю. Школа села Карпилівки	69
Кириченко В., Пилипенко В. До легенди про будинок капітана Г.К. Остапенка	93

ЦЕРКОВНА СТАРОВИНА

Рига Д. Історіографія питання дослідження створення та діяльності Новгород-Сіверської єпархії 1785-1797 рр. у працях дослідників та науковців XIX-XXI століття	100
Михеєнко Н. Моніторинг температурно-вологісного режиму Іллінської церкви XII ст. у Чернігові	112

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Мицик Ю., Тарасенко І. З нових документів до історії Сіверщини (XVII-XVIII ст.) (частина 9)	119
Дятлов В. Гетьман Мазепа і події Північної війни в Україні (1708 – 1709) на сторінках газети «Віннершіес діаріум»	163
Листи гетьмана Івана Мазепи з архіву полковника Іллі Новицького (ч. 1) (коментар та підготовка до друку Ю.Мицика)	175

З ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Яворський С. ЕЧНО ГІЛОСУ... [ЛУНА ГОЛОСУ...] (підготовка до друку, переклад О.Циганок за участю В.Шевчука)	197
---	-----

СПОГАДИ, МЕМУАРИ

Полтавський діарій (витяги із щоденника священика Смоленського кавалерійського полку Йохана Шемана за 1708 – 1709 рр.). Переклад та коментар О. Берзверхнього	235
СНУМ та антикомуністичний молодіжно-опозиційний рух на Чернігівщині в 1989 – 1991 рр. – з чого все починалося?	246

РОЗВІДКИ

Іваницька С. Особистість Іллі Шрага в публіцистиці Сергія Єфремова в контексті «теорії поколінь»	259
Коропатник М. Українська революція 1917 – 1921 років: погляд із сьогодення	273
Студьонова Л. Антибільшовицький опір на Чернігівщині (1917–1938 рр.)	289
Салтан О. Специфіка організації навчального процесу у народних школах Харкова у період нацистської окупації 1941 – 1943 рр.	301
Маврін О. Розвиток теорії і методики української радянської археографії в 1960-ті роки в загальносоюзному контексті	312
Половець В. Олександр Андрійович Безбородько (1747 – 1799)	322

ДОСЛІДНИЦЬКІ НОТАТКИ

Павленко С. Прижиттєві зображення племінника гетьмана І. Мазепи А. Войнаровського	332
Киричок Б. Народний герой Югославії Г. Охріменко	337

ЮВІЛІЇ

Забіяка І. Європеєць з українською душею. До 165-річчя Василя Горленка	343
Вересоцька В. Казакова Л. Чернігівська обласна бібліотека для дітей: 120 років у житті Чернігівщини.	356

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

Селянські повстання та діяльність отамана Галаки на півночі Чернігівщини в 1919–1921 роках: факти, джерела, оцінки.	361
Еткіна І. Селянські повстання в Чернігівській губернії у 1918 р.: причини та спрямованість	363
Баров В. Дніпро в тактичних планах повстанців Північної України 1919–1921 рр.	369
Бельман С. Свідectва поза часом	376
Стужинская Н. Янка Галак. Гісторія ваявання і персона: агляд крыніц	382
Мяглицька В. Пагромныя акцыі атамана Галака ва ўпрыняцці гамьяльчан	388
Демченко Т. Отаман Ангел – знакова постать повстанського руху на Чернігівщині доби Української революції (1918–1919 рр.).	395

РЕЦЕНЗІЇ. ОГЛЯДИ. АНОТАЦІЇ

Горох М., Демченко Т. Україна. Голодомор 1946–1947 років: непокараний злочин, забуте добро / Упорядник-автор А. Бондарчук. Київ, 2017.	402
---	-----

Шеф-редактор

С. О. Павленко

Головний редактор

В. О. Дятлов

Заст. головного редактора

О. Б. Коваленко

Редакційна колегія

В. О. Дятлов

М. К. Бойко

О. Г. Самойленко

А. М. Боровик

Г. В. Боряк

Є. М. Лунак

О. Б. Коваленко

О. О. Маврін

О. П. Моця

Ю. А. Мицик

А. М. Острянок

С. О. Павленко

В. М. Половець

Г. В. Палакін

С. М. Свистович

Т. В. Чухліб

К. М. Ячменіхін

Редакційна рада

І. М. Аліфіренко

О. Я. Гранін

Г. Ю. Івакін

С. Л. Лаєвський

Д. М. Лозовий

В. В. Мельничук

П. М. Мовчан

М. О. Носко

Н. Б. Реброва

І. М. Ситий

Ю. О. Соболев

О. П. Реєнт

В. Ф. Чепурний

Випусковий редактор

О. В. Ткаченко

Журнал видається за фінансової підтримки Чернігівської облдержадміністрації.

Засновники – Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (протокол № 8 від 1 березня 2018 р.)

ЛИСТИ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ З АРХІВУ ПОЛКОВНИКА ІЛЛІ НОВИЦЬКОГО (Ч. 1) (коментар та підготовка до друку о. Юрія Мицика)

Ім'я гетьмана України Івана Мазепи в Російській імперії чи СРСР неодмінно супроводжувалося тавром «зрадника» і через те його документальна спадщина майже не вивчалася. Досить сказати, що за 70 років радянської влади практично нічого з універсалів чи листів не було надруковано. Лише в часи «перебудови» почали з'являтися перші журнальні публікації, а в самостійній Україні нарешті почали виходити фундаментальні наукові видання зусиллями насамперед І. Бутича, В. Риневича, Ю. Мицика, С. Павленка, В. Станіславського та ін. [1].

Останнім часом мені довелося знов працювати з архівом охочекомонного (компанійського) полковника Іллі Новицького. Постать останнього дуже колоритна. Новицький (бл. 1630–1704) народився в с. Нехаївці на Чернігівщині в козацькій сім'ї. Ймовірно вчився у Києво-Могилянській Академії і, можливо, в її стінах він познайомився з Іваном Мазепою. Коли у 1669 р. гетьман Многогрішний створив полк особливого призначення, то саме Новицький його очолив, ставши першим компанійським полковником Лівобічної Гетьманщини. Потім два роки був комендантом на польській службі міста Димер. Знову ставши компанійським полковником у гетьмана Самойловича, а потім і Мазепи, він брав участь у всіх військових кампаніях того часу, неодноразово призначався наказним гетьманом. Пішов у відставку в 1696 р., хоча у 1697 р. брав участь у поході в пониззя Дніпра, а командування своїм полком передав сину Григорію, який увійшов в історію і як письменник, етнограф та місіонер.

Архів Новицького (6 томів документів, переважно оригінальних) знаходиться в Інституті рукописів (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в Києві (далі – НБУВ) і є унікальним. Усі документи (універсали, листи, промови тощо) Новицький дбайливо зберігав, як правило, в оригіналі, інколи в копіях, і створив, по суті, єдине зібрання такого роду в тогочасній Україні. Адже зазвичай старшина зберігала документацію, що підтверджувала їхні права на маєтності, та генеалогічні матеріали. Тут же бачимо масу листів, які стосувалися поточних питань військового життя, написаних до Новицького гетьманами Іваном Мазепою та Іваном Самойловичем, генеральною старшиною (генеральним осавулом Іваном Ломиковським) і полковниками Ілляшенком, Свічкою, Максимовичем, духовними особами (києво-печерський архіандрит, пізніше київський митрополит Варлаам Ясинський; києво-печерський архіандрит Інокентій Гізель; ректор Києво-Могилянської Академії (далі – КМА), архіандрит Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря Феодосій Гугуревич; ігумен Рихлівського монастиря Лука Григорович) [2]; ігумен Межигірського монастиря Феодосій Васьковський; намісник КМА Парфеній Родович, професор КМА Митрофан Орловський, студент КМА Григорій Новицький, св. Дмитрій Ростовський (Туптало) – ігумен Крупицького монастиря, св. Федосій Углицький, Макарій Русинович – ігумен Мгарського монастиря [3] та ін. До цього архіву час від часу звертаються науковці, але публікація його матеріалів далеко не повна. Між тим в архіві Новицького знаходиться понад 150 (!) листів Івана Мазепи, зазвичай часів його гетьманства, хоча є й лист того часу, коли він був генеральним осавулом. Ще в дореволюційні часи була здійснена публікація понад 40 цих листів, здійснена в серії «Акты, относящиеся к истории Западной России» (Т. 5. – СПб, 1853), а в наш час передруковані С. Павленком [4].

І.Бутичем та В. Ринсевичем з матеріалів цього архіву були здійснені публікації бл. 50 гетьманських універсалів (Самойловича і Мазепи), адресовані Новицькому [5]. Оскільки такі масштабні публікації документації Мазепи з архіву Новицького були вже здійснені, у дослідників склалося помилкове враження, що всі його листи були надруковані. Щоб виправити прикре упущення, ми розпочинаємо публікацію ще недрукованої частини листів Мазепи. 22 недруковані листи Мазепи ми направили в «УІЖ», але більшість із них плануємо опублікувати на сторінках «Сіверянського літопису» і тут відкриваємо нову серію.

У першій статті цієї серії пропонуємо тексти 51 листа 1687–1698 рр., які по роках розподіляються наступним чином: 1687 – 1, 1688 – 1, 1689 – 3, 1690 – 17, 1691 – 6, 1692 – 6, 1693 – 9, 1695 – 4, 1698 – 1. Ще один документ представлений чотирма фрагментами недатованих листів, тому він позначений 90-ми роками XVII ст. Справа в тому, що вони, певно, являють дописки до листів, які відірвались від оригіналу або це були не зовсім добрі тогочасні копії (без дати, місця написання, підпису). Через це вони були не зазначені як окрема архівна одиниця зберігання, тому подані сторінки тому 6, в котрому вони знаходяться. Хоча скопійовано більше листів (ще не всі!), але можна відзначити, що особливо інтенсивним листування було у 1690–1693 рр., а в деякі місяці цих років Мазепа писав Новицькому трохи не щодня (інколи листи дуже лаконічні, це швидше записки («цидулки», які містять якийсь наказ). Важливо, що подібних «цидул» майже не знаходимо у попередників Мазепи. Скажімо, у документальній спадщині Богдана Хмельницького (бл. 600 документів) знадимо лише кілька подібних листів, як от наказ Ярмолі від 22(12).07.1656 р. повернути сіножать Охрїмові Троцю та Байбузисі [6]. Але тут ішлося про земельні угіддя, і такі «цидули», як правило, зберігалися. Новицький же сумлінно зберігав усі (!) гетьманські листи, навіть коли вони стосувалися повсякденного військового життя: боротьба з ординцями, полювання за «язиками», переміщення полків, розташування їх на зимових квартирах, забезпечення їх кормом, сплата жалування тощо. У цьому і полягає унікальність архіву Новицького, який був наприкінці XVII ст. головною постаттю в обороні південних рубежів Гетьманщини. Після 1696 р. інтенсивність листування Новицького значно спадає. Це було викликано його відставкою в зв'язку з віком та хворобами. Спочатку до друку в СЛ було подано 25 листів, але в зв'язку із затримками друку був час удвічі збільшити кількість виявлених і набраних листів. Тому листи, набрані пізніше, подані в додатку і позначаються ще й літерою Д і відповідним номером. Майже всі вони адресовані Новицькому (деякі також й іншим охочокомонним полковникам), а кілька – генеральному осавулу Івану Ломиковському (Д3), полковникам лубенському (Леонтій Свічка) (Д20, 22, 23) та ніжинському (Стефан Забіла) (Д18). Оскільки листи адресовані Новицькому домінують у цій публікації, то в заголовку до листів ми не будемо на це вказувати, а от ті, що призначалися згаданій старшині Гетьманщини, будуть містити відповідний заголовок.

Відкриває дану публікацію лист 1687 р. (Д1). У відповідь київських міщан на козаків Новицькому, які чинили їм утиски, гетьман наказує Новицькому покинути Київ і виступити в похід.

Наступні листи (№ 2-6) датовані 1689 р. Перший із них був адресований усім охочокомонним полковникам, які стояли на р. Орїлі, але, певно, вже тоді гетьман розглядав Новицького як головного з них. Тут містився дозвіл відійти цим полкам у зв'язку з настанням осінньої пори на зимові квартири. До речі, не тільки Новицькому, але й усім охочокомонним полковникам, скеровувався й лист № 15. У наступному (3) міститься похвала гетьмана полковнику за супровід піхотного полку (сердюків) Яворського, також повідомляється про надіслання в Полтаву гінця-чемериса (ще одне свідчення про участь частини цього племені у військах Гетьманщини) з листом генерального писаря Василя Кочубея (Д2). Ще один лист (4) зберігся не повністю і тому важко визначити точну дату його написання. Тут мова йде про необхідність судового покарання бунтівників, які діяли понад р. Сурою (впадає у Дніпро біля Старого Кодака (нині – м. Дніпро) і були «під караулом» московського воєводи

Л. Р. Неплюєва. Можливо, під «бунтівниками» треба розуміти прихильників колишнього гетьмана Івана Самойловича. Лист до Ломиковського (Д3) сповіщає про вдалий візит гетьмана до Москви і нагадує про необхідність бути пильними, щоб не допустити ворожого наскоку. Уже після повернення з Москви в листі до Новицького гетьман похваляє дії комонного осавула Івана Рубана (Д5)

Кореспонденцію 1690 р. відкриває лист від 23 (13) січня, який є типовим для листування Мазепи з Новицьким. Тут міститься подяка за інформацію (у даному випадку про запорожців, які везли полонених ординців). До речі, така ж подяка міститься і в листі 1691 р. (№ 16). Крім того, у цьому ж листі 1690 р. є дозвіл перемістити сотню Конотопову (неясно чому так її названо: чи від прізвища сотника, чи назви міста) з Ромна до Лукомля (ймовірно сучасне с. Лукомщина що на р. Перевід – притоці р. Удай) (Д4). Лист № 5 від 24 (12) лютого був написаний зв'язку з ординським наступом, що почався 11(1) лютого. Кілька листів з цього приводу Мазепа написав у лютому до Новицького [7], а цей трохи доповнює їх. Гетьман наказує Новицькому прибути до нього 28 (18) лютого. Цей наказ, як відомо із згаданих друкованих листів, не було чомусь виконано і невідомо було навіть місцезнаходження полку Новицького. У наступному листі (№ 7) гетьман віддає наказ щодо запиту Новицького про подальші дії. Мазепа велів у той час, коли Дніпро розтане (отже, є гарантія, що ординці не будуть переправлятися), можна буде відвести війська на їхні звичайні місця квартирування. Лист № 8 (квітень 1690 р.) торкається різних сюжетів. Мазепа свідчить про отримання подячного листа від Новицького (він це вказує в ряді своїх листів) за отримання плодів від царського столу і вказує на відведення військ на квартири. Є й особисті моменти. Полковник скаржився на хворобу («для болезни ножной» (подагра?, ревматизм?, артрит?), через що він мав поїхати додому. Гетьман давав дозвіл на це, співчуючи Новицькому і високо оцінюючи його моральні якості як воїна («честност, готовост и пилност до служб войскових») і те, що в разі чого він негайно стане там, де «потреба указоватимет». До речі, листи, які були направлені нами до «УІЖУ», проливають трохи світла на дружні, навіть родинні стосунки між гетьманом і полковником, свідчать про зовнішність Новицького й почуття гумору гетьмана. Так у короткій записці гетьман запрошував Новицького до себе в гумористичній формі («при полисковатой лисині явиш и до нас пресвітлое свое лице»). Зазвичай гетьман і полковник обмінювалися вітаннями з нагоди Різдва Христового, Великодня тощо (див., наприклад, Д6, Д13). У листі 1690 р. Мазепа поясняє, чому він не міг за прохання Новицького відпустити на хрестини (Д7) генеральних хорунжого й осавула (Ломиковського й Андрія Гамалію): указ Петра І. Цей осавул нерідко виступав як гонець-посередник у листуванні Мазепи й Новицького, а лист Д5 зайвий тому доказ.

У листі № 9 Мазепа сповіщає Новицького про прибуття в Батурин («в дом свой») піхотного полковника Яреми і передачу ним інформації від Новицького про якусь особу, що може свідчити про важливі речі. Гетьман дуже зацікавився цим і просив гарантувати невідомому інформатору безпеку і проїзд у Батурин для розмови. У листі № 10 Мазепа обіцяє розглянути скаргу компанійців Новицького, яку привіз у Батурин Василь Бордашевський. У листі № 11 Мазепа дає наказ прийняти під команду Новицького 40 «козаков семьяновских» (неясно чи названі так за іменем їхнього начальника, чи за назвою населеного пункту Семенівка). Лист № 12 викликаний необхідністю протидії черговому ординському наскоку. Гетьман, зібравши компанійські й сердюцькі полки, направляв їх до Новицького і закликав його бути пильним і обережним. Як відомо, Мазепа направив їх до гирла Тясмина. Тут же і в листі № Д8 він дякував за надіслані відомості, просив про постійне й оперативне інформування і про дії противників у долині Тясмина (полювання за «язиками» і перехоплення ординців на шляхах), писав про надіслання гармат та боеприпасів і тому рекомендував поставити табір над Тясмином. В листі № 14 Мазепа сповіщає про лист до нього Палія з пропозицією спільних дій і надіслання до Новицького листа з інструкцією щодо дій Новицького в цьому напрямку. Лист № 15 був адресований усім компанійським полковникам Мазепи. Оскільки влітку 1690 р. козаки здійснили успішний похід на Казикермен, Мазепа обіцяв їм сплатити гроші

і дозволяв повернутися «на обыкльї ... становиска». У листі Д9-10 Мазепа узгоджує порядок видачі провіанту компанійцям і пояснює, що певні обмеження викликані тяжкими наслідками нашестя сарани (про що, до речі, писали й літописці). Про це ж ішлося і в листі 1693 р. до полковника Свічки (Д20).

У листах 1691-1693 рр. (про перший з них вже говорилося) тема війни знову стоїть на чільному місці. В листі № 17 Мазепа сповіщає Новицького про відправлення до Переволочної свого «молодика», котрий має зустрітися з Новицьким і щось передати на словах, причому полковник мав дати «слухний отвіт мені через него ж». Принагідно гетьман дякував за надіслання осетрів, що стало одним із традиційних подарунків Новицького. В ряді наступних листів ішлося про передислокацію полку (№№ 18, 21, Д21-25, Д12, Д16, Д25), про необхідність ретельного виконання справи (№ 19), навіть про заготівлю сіна (№ 20), про необхідність спільних дій з полковниками Пашковським і Леонтієм Свічкою (лубенський полковник), з силами яких треба рухатися до миргородського і полтавського полковників (відповідно Данила Апостола та Павла Жученка). Про надіслання відповідних універсалів у Лубенський та Миргородський полки говорилося в лаконічному листі (№ 23). У листі № 24 знову порушується тема переміщення полку. Згідно з попереднім наказом Мазепа, одна його частина мала виступити в поле для протидії ворогу, а друга – мала стати на зимові квартири (можливо, це війська осавула Івана Рубана, які наприкінці вересня мали воювати з ординцями на Правобережжі). На прохання Новицького, Мазепа написав листа до Леонтія Свічки, щоб в містах Лубенського полку (там найчастіше ставав полк Новицького) було видано його козакам провіант. У лист Д11, крім вищесказаного гетьманом, ставиться завдання завдати удару по Очакову. Наступний лист (№ 25) слід датувати, очевидно, 1693 роком. Мазепа закликає Новицького не виходити з квартир і бути обережним. Але полковник уже виступив до берегів Дніпра, і гетьман мусив погодитися з його рішенням і якщо ординці вже переправилися, то дати їм відсіч. У листі січня 1693 р. гетьман клопочеться про синів померлого військового товариша Коваленка (Д14). Ще в листах лютого 1693 р. (Д15) він обіцяє розглянути конфлікт між Новицьким і Свічкою на з'їзді на різдвяних святах, інформує про перебування у нього полкового писаря Дмитра (Д17). А в листі до ніжинського полковника Стефана (Степана) Забіли повідомляє його про загрозу ординського наскоку, причому ці дані принесли посланці Семена Палія (Д18). У липні 1693 р. Мазепа писав про скаргу Григорія Гамалії на козака Каленика з полку Новицького і дав наказ негайно відновити справедливість. Цей козак робив безчинства на стоянці в с. Хоружівка (на правому березі р. Сліпород на Лубенщині), зокрема побив двох юнаків і «музику розбил» (Д19). У листопаді 1693 р. (Д21) Мазепа сповіщав про небезпечні дії ординців, причому його повідомили про це з Новобгородської фортеці (нині – Новомосковськ Дніпропетровської області), наказував Новицькому скоординувати відсіч з лубенським та переяславським полковниками (відповідно Свічкою та Іваном Мировичем), котрих уже попередив. Можливо, мається на увазі наказ Мазепа Свічці від 12 (2).10. 1693 р. (8).

У січні 1695 р. гетьман похвалив Свічку за належне приготування для відсічі ворожому нападу (Д22). У наступному листі (Д23), адресованому як Свічці, так і Новицькому, Мазепа спростовував перебільшені чутки про ординський напад, принесені полковим осавулом Рубаном, скеровував сили у вірному напрямку, щоб ординці не вдарили на територію Ніжинського і Чернігівського полків. Тут згадуються полковники гадяцький (Михайло Борухович), миргородський (Данило Апостол), переяславський (Іван Мирович), полтавський (Павло Герцик) і Семен Палій. У листі (Д24) наказує попередити ординські наскоки, діючи на Правобережжі в басейні р. Тикич (на Корсунщині), а в наступному (Д25) висловлює невдоволення діями лубенського полкового осавула (ним міг бути Григорій Таволга або Яків Христинич). У недатованих фрагментах (Д27), про які вже говорилося, особливу увагу привертають зауваження Мазепа щодо прохання Новицького поновити царську грамоту (стара дещо попсувалася, стерлася частина золотих літер). Гетьман як добрий знавець

документів та практики відповідних московських установ указує на необхідність представлення оригіналу грамоти, а не списку. У другому фрагменті цінними є його вказівки щодо перепису відбитого у ординців ясиру (із зазначенням імені та прізвища, з якого міста й коли було взято в неволю і т. д.).

Коли ця стаття була в друці, нам пощастило виявити в Центральному державному історичному архіві України у Києві (далі – ЦДІАУК) невідомий універсал Мазепи призренському митрополиту Никодиму. Призрен – це старовинне місто на Балканах, нині – у складі напіввизнаної республіки Косово. Никодим з'явився в Україні не пізніше 1672 р., рятуючись від утисків турецької влади. Про це говориться в універсалі-привілеї від 20 (10) вересня 1672, виданим йому гетьманом Іваном Самойловичем, хоча про обставини цієї історії знаходимо лише рядок: у Никодима не було грошей, які від нього вимагав султан, і через це він не міг зайняти свій престол. Самойлович надав митрополиту с. Городище в Понорницькій сотні Чернігівського полку (очевидно сучасного Коропського р-ну) **(9)** 1.07. (21.06.)1694 – гетьман Мазепа надав йому с. Устя, що поблизу Сосниці. Того ж дня він видав ще один універсал, у котрому наказував жителям цього села виконувати повинності митрополиту Никодиму. В цьому універсалі-привілеї зазначається, що митрополит мешкав уже в Макошинському монастирі й збирався їхати в Київ **(10)**. 4. 10.(24.09.)1701 р. у відповідь на супліку Никодима Мазепа видав ще один універсал, яким підтверджував права Макошинського монастиря на куплену мельницьку частку в млинах на р. Убеді **(11)**. Пізніше Никодим став ігуменом Свято-Микільського Макошинського монастиря і в такій якості згадувався гетьманом Скоропадським. 12 (1).12.1734 р. жителька Нових Млинів Іваниха передала Макошинському монастиреві сіножаті й ниви, виконуючи останню волю свого покійного першого чоловіка Івана Бабського, старости с. Велике Устя. Цей Іван Бабський був племінником покійного митрополита й макошинського ігумена Никодима **(12)**.

При публікації заради економії місця ми пропускаємо адресу, яка має майже незмінний вигляд: «Их царского пресвітлого величества Войска Запорозкого полковникови охочокомонному пану Илиі Новицкому, моему ласкавому приятелеви пильно подати». Інколи на звороті (своєрідному конверті) поруч з адресою були записи, внесені трохи пізніше. Вони повторювали у стислій формі суть листа або адресу, говорили часом про те, куди (в яке місто чи село) було направлено листа і хто привіз. У разі, якщо в них була важлива інформація, ми новодимо ці записи. Передача текстів здійснюється нами за правилами Я. І. Дзири **[13]** з незначними змінами, про що ми неодноразово писали на сторінках «Сіверянського літопису».

1) Універсали Івана Мазепи 1687-1709. – Київ-Львів, 2002. – Т. 1; 2006. – Т. 2.; Листи Івана Мазепи. – К., 2002. – Т. 1; К., 2010. – Т. 2; Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – К., 2007. Чимало документів Мазепи побачили світло на сторінках чернігівського журналу «Сіверянський літопис».

2) Мицик Ю. З документації Свято-Микільського Рихлівського монастиря XVII ст. (листи ігумена Луки) // Сіверянський літопис. – 2004. – № 1. – С. 12-24.

3) Частина цих листів опублікована: о. Юрій Мицик. Із невідомих листів викладачів і студентів Києво-Могилянської Академії останньої третини XVII ст. // Наукові записки НАУКМА. – Т. 18 (історичні науки). – К., 2000. – С. 4-11; Мицик Ю. Кілька листів з архіву козацького полковника Іллі Новицького // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 160-173; Мицик Ю. З документації козацької старшини другої половини XVII-першої третини XVIII ст. (за матеріалами Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 186-203.

4) Доба гетьмана Івана Мазепи в документах.

5) Універсали Івана Мазепи.; Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). – К. – Львів, 2004.

6) Документи Богдана Хмельницького 1648–1657. – К., 1961. – № 387.

- 7) Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – С.141-143.
8) Універсали...Ч.ІІ.–№ 126.
9) Мицик Ю. З документів українських гетьманів та полковників доби Руїни (за матеріалами польських архівосховищ)//СЛ.–1999.–№ 3.–С.16-17.
10) Там само. – С.24-25; Універсали Івана Мазепи (1687-1709).–К.–Львів, 2006.–Ч. ІІ.–№ 134а.
11) Універсали...№ 242.
12) ЦДІАК.– Ф. 146.–Оп. 1.– № 172.
13) Літопис Самовидця. – К., 1971. – С. 39-42.

* * *

№ 1

1688, вересня 28 (18). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пане полковнику комонный.

Як скоро дойдет рук в. мс. сей наш лист, так абы в. мс. зараз а зараз без жадного омешканя до нас в Батурин прибував. О тое пишно жадаючи, зычим в. мс. доброго здоровья и затым Гсду Бгу оного поручаем.

З Батурина 18 септебра 1688 року.

В. мсти во всем зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, рукою власною».

(НБУВ. – ІР. – Ф. ІІ. – № 14723. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 2

1689, жовтня 23 (13). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепи до охотницьких комонних та піхотних полковників.

«Мої ласкаві панове полковники комонній и піхотній охотницькій, на Орелі знайдуючийся.

Поневаж за наступленьем пори осінное и за скудостю кормов ваших и конских уже вы на том містцу стояти далее не можете, теды любо хотілисмо по монаршом их црского прсвтлого влчства указу працею вашею учинити над неприятелями крста стго и всего християнства военний промысл. Однак з донесенья вашего, уважаючи всі ваши трудности помененные и що отпалисте от коней, а и тые, которие зосталися, маєте знужілые, позволяем вам изыйти на обыклые ваши становиска. Кгды теды оттол рушите и на становисках звыклых станете, о то дайте нам знати. Пишно о тое жадаем. Зычим вам доброго здоровья.

З Батурина октоврия 13 року 1689 року от сотворения світа 7198, а от Рождества Хрстова 1689.

В. мстем зычливый приятел Иван Мазепа гетман В. их црского прсв. вел. Запор.»

(НБУВ. – ІР. – Ф. ІІ. – № 14730. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 3

1689, листопада 13 (3). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

П. Иван Рубан, асаул в. мс. полковой, был у нас, з которого мовы и з листа в. мсного відомо нам о проваженью піхоти охотницькое полку пна Яворского. З яких мір зрозумілисмо, же в. мс. придавал его, Рубана, до оное піхоти для того, жебы людем не діялася прикрость. Той теды поступок в. мстин мы, гетман, похваляем в. мс. и его, асаула, отпускаючи, звыклое наше ласкавое засылаем в. мс. поздоровлене.

З Батурина ноеврия 3 року от сотворения світа 7198, а от Рождества Хрстова 1689.

В. мсти зычливый пртел Иван Мазепа, гетман Войска их царского прсв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. ІІ. – № 14722. – Оригінал завірений особистим підписом Мазепи)

№ 4

1689(?). – Лист гетьмана Івана Мазепи (?) до полковника Іллі Новицького та інших охочекомонних полковників.

«Писал ко мні ясневелможний боярин его милост кнзь Василий Василиевич Голицын, абысмо тых збродников и бу[н]товников, который над Сурою забойством и рабунками руки свої безбожне помазали, а нні у околничого его милости и воеводы Леонтия Романовича Неплюева под караулами найдуются, по наших войсковых правах покарали.

Зачим жадаем в. мстей, абысте сполне з иншими, там будучими, особами без откладу часу перед своим росходом засівши, судили и учинили декрет кого доведется на горлі карати, а кого киями обложити и по том декрету учиніте выконане караня, жебы жадним великих гсдрей людием караулами не было доуки. А о том ділі миете радитися околничого его милости [Неплюева...]»

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14778. – Оригінал (?))

№ 5

1690, січня 23 (13). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

За ознаймене о Хведеви и Баришові товариству низовом запорозком, з языками татарскими до нас простуючом, дякуем в. мс. А що взглядом сотні свого полку Котноповой, у Ромні стоячой на станци, просиш у нас науки, теды позволяем в. мс. тую сотню з Ромна до Лукомля спровадити. При том зычим в. мс. доброго здоровья и затым поручаем оного Гсду Бгу .

З Батурина 1690.

А товариство тое з языками справте в. мс. на Ромен, жебы там нас перейняли.

Іван Мазепа, гетман Войска их царского пресв[ітлого] вел[ичества] Запор[оз кого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14721. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 6

1690, лютого 24 (12). – Гадяч.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Для яких діл тут до себе вашого полкового асаула п. Івана Рубана мы займовали, о том всем он в. мс. сам устне скажет за приездом своим. Которого мы до в. мс. отпустивши, з умислу через сей лист наш пилно жадаем, абыс в. мс. прийдучого о вторка, то ест 18 феврал[я], влехці(?) до нас прибувал. А то для поради и зажитя от нас собі інформації в діле наміреном до походу военного належной. О що пилно в. мс. жадаючи, Гсду Бгу поручаем.

З Гадяча 12 феврал[я] 1690 року.

В. мст. во всем зычливий во всем пртел Іван Мазепа гетман Вой[ска] их царского пресв[...] велич[ества] Запороз[...]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14729. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 7

1690 (?), березня 26 (16). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Пишеш в. мсти до нас, питаючися яко там на побережю поступити з полками, в. мсти придаными, міете. Теды таковую засылаем в. мсти нашу науку: кгда Дніпр в лиодех своїх попусется и ціле вже распустит, то хоти в. мсть, не описуючыся о том до нас, полки оные з товариством отпустити на их обыклие станці к домам, а сам з товариством полку своего до далшого указу нашего там же найдуйтеса. Таковий ординанс наш засылаючи, в. мсти доброго от Гсда Бга в. мс. здоровья.

З Батурина марта 16 1690(?).

А (...) * в.мсть з товариством своим так и иншие з охотничким товариством комонным маот до указа нашего там зоставати.

В. мсти зычливий пртел Иван Мазепа, гетман Войска рукою власною.

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14725. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 8

1690, квітня 9 (березня 30). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Лист от в. мсти благодарственный за приняте (?) овоей от радостного монаршого их царского пресвітлого величества столу присланих, дойшол рук наших. А що в. мс. панов полковников піхотних по розказаню нашом отпустилес на звиклие их становиска, о том відомо ест нам з листу вашого. Що теж прекладаеш нам о собі, же для болезни ножной маеш ку дому сам от пол(?) зехати, теди мы яко велце жалуем тоей пригоди в. мс. и зычим вскоре поправу совершенную в здоровю узнати. Так бы намній за тое дивити на в. мс. не будем, кгда ку дому зедеш. А то відаючи вседашнюю в. мс. честност, готовост и пилност до служб войскових, до яких по случаю можеш в. мс. и едного часу там стати, где потреба указоватимет при зуполним здоровю. Котрого в. мст. зычачи, Гду Бгу поручаем.

З Батурина 30 марта 1690 року.

В. мс. зичливий во всем приятел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пр[есвітлого] величества Запор[озкого].

Адреса: «Их царского пресвітлого величества Войска Запорозкого полковникови охочокомонному пану Илії Новицкому, моему ласкавому приятелеви пильно подати»

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14719. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 9

1690, квітня 12 (2). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Прибувши тут в Батурин в дом свой пан Ярема, полковник пехотний, донесл нам от в. мст. polecение річи от ніякого чоловік в. мст. обявление, а нам відати належные. Ми теди, не могучи совершенно з повісти пана Яреминой информоватися устной, з умислу пишем до в. мст. сей лист наш и ораз пильно жадаем, абист в. мст., заживши того чоловіка, который в. мст. тые річи обявит, (...) * себе лагодными своїми предложениями и упевнив его всяким безпеченством, сюда до нас при сем посланцу нашем прислал, жебисмо совершенно могли з устное его реляції о тих річах информоватися и увідомитис. О що все и повторе пильно в. мст жадаючи, Гду Бгу в.мст. поручаем.

З Батурина 2 д. априля 1690 року

В. мст зичливий во всем приятел Иван Мазепа гетман

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14737. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 10

1690, травня 31 (21). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Васил Бордашевский жалосную на в. мсти. тут, прибывши в Батурин, занесл до нас суплику, которая в собі якие замыкает его от в. мсти понесенные кривды; з вычитанья оной для того в. мсти посылаються, вырозуміеш яко теды каждый укривжонный потребует от своего зад(...) * уконтентованья. Так и мы в. мстиной сего Василя жалост подаемо (?) увазе и розсудкови, которые помірковавшись хотіли в. мст его жалобливого находячи, чиним в далшый его ж скарг поступок так улатвити и успокоити, абы и пороку и неслави на в. мти з таких мір не походило. Що предложивши ему, поручаем Гду Бгу в. мти.

З Батурина 21 мая 1690.

В. мсти зичливый приятел Иван Мазепа гетман Вой[ска] их царского прес. величества Запор[озкого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14728. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 11

1690 червня 22 (12). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный охотницкий.

Козаков семяновских сорок члвка з атаманом их посылаем под команду в. мсти. Которих скоро там прибудут, хоти в. мс. до себе принять и иміти их под своім послушеством, жебы на той службі при в. мсти до того часу найдовалися, поколя в. мсть там зоставати будеш. О що пилно жадаючи, звыклое наше рейментарское засылаем в. мсти поздоровлене.

З Батурина июня 12 д. року от сотворения світа 7198, а от Рождества Хрстова 1690.

В. мсти зычливый пртел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пресв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14721. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 12

1690, червня 23 (13). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Ознаймуем в. мс., же скупивши мы полки комонные и пішые, ординуем до в. мсти. Хоти теды в. мс. до их к в. мсти прибутя полк там, на том боку Днепра знайдуючися, належитую осторожность и чулость у себе міти. Що предложивши, звыклую нашу засылаем в. мс. зычливость.

З Батурина июня 13 року 1690.

В. мсти во всем зычливый приятел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пр[есвітлого] велич[ества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14720. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 13

1690, липня 8 (червня 29)(?). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

За прислане нам відомостей, якие колвек суть, в. мсти похваляем и дякуем, а жадаем пилно, абыс в. мст и дальшие відомости, якие з умыслу в. мстиного придадутся, нам донести не омешкал. Сам теж в. мст з полком товариства своего и з инними полками собою по указу ншом получоными на місцу, в прежних листах нших до себе зас[ла]ных, о пилном зоставай при реці Тясмини и оттол з того то войска при собі будучого товариством з колко (?) будеш в. мст розуміти ординованим, неприятелские перебивати шляхи, яко найбільшую в том заховуючи осторожность прикажи и всіх языков при Бжой помочи для засягнення о их же неприятелских замыслах відомостей старатися (...)»* и нам ознаймовати часто хотій, ожидаючи от нас за таковым ознайменем далшого ншого и собі указу и ординансу. О том в. мсти предложивши, жичим (...)»* зо всім товариством доброго от Гсда Бга здоровья, щасливого на тоеи услугі воинской повоженя.

З Батурина 29 (?) июня 1690 року.

В. мсти во всем жичливый приятел Иван Мазепа гетман Войска их црского прес в[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14752. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 14

1690, липня 10 (червня 30). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пане полковнику комонный.

Одозвался до нас Семен Палій, полковник королевского величества охотницкий,

з такою охотою, иж хочет сполне з войском нашим сам ити и все товариство свое провадити под жилищи неприятелские для чиненя промыслов. Мы tedy хочинячи (?) того, абыс в. мс. сполне зо всіми, з собою будучими панами полковниками и всім их товариством, на тыи ж выбрался труды и отваги, о том умыслу сим листом нашим в. мсти засылаем. О яком ділі выразную нашу в. мс. на особном писмі засылаючи інформацію, жадаем, абы в. мсть так чинил и так справовался, як в оной воля наша ест выражена. При том зычим в. мстам доброго от Гсда Бга здорова.

З Батурина июня 30 д. 1690.

В.мсти зычливый приятел Иван Мазепа гетман Войска их црского пресв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. –ІР – Ф. II. – № 14750. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 15

1690 (?), листопада 15 (5). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепи до охочокомонних полковників.

«Мой ласкавый приятелі панове полковники охотничкие комонные.

Принялисмо миле тот лист ваш, через который в. мс. именем всего старшого и меншого полков своїх товариства приносит нам блгодарственный свой одозв, контенти будучи дорочное плати, з скарбу войскового в. мстем зо всім товариством через высланих наших розказаное, а иле кгды з тим отзывается, же будете пресвітлійшим монархам нашим их црскому пресвітлому влчству служити вірне, исполняючи всегда наши, рейментара своего, розказаня. А же в том своем листі и тое в. мст. доложили, просячи нашего ординансу, жебысмо позволили вам з того місца, где тепер знайдуетеся, изыти на обыкльї ваши становиска. Теды мы ознаймуем в. мстам, же яко перед сим обявили вам нашу волю, абыс по станциях своїх, оттоль изыйшовши, стали так и тепер тую ж волю нашу поновляем, жебысте болш себе и коней на том містцу не нудячи, скоро за отобранем сего листа нашего изыйшли оттоль на станції свої звыкльї. Що предложивши, и з тим посланих ваших пп. сотников до вас отпускаючи, зычим в. мст. зо всім товариством доброго здорова.

З Батурина ноеврия 5 року от сотвореня світа 7198, а от Рождества Хрстова 1690.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа гетман В[ойска] их црского пресв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. –ІР – Ф. II. – № 14690. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 16

1691, лютого 2 (січня 23). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

В присланом от в. мсти до нас писмі выраженные відомости вичитавши, о всем том zostалисмо увідомлены, за которых ознаймленье дякуючи, похваляем в. мсти и вперед жадаем, абы в. мс. о вшеляких прилучающихся відомостях не омешкивал нас увідомляти. При том нашу в. мсти засылаючи приязн, зычим оному здорова доброго.

З Батурина 23 генваря року 1691.

В. мсти. зычливый приятел Иван Мазепа гетман Войска их царского пресв[ітлого] вел[ичества] Запороз[кого]».

(НБУВ. – ІР – Ф. II. – № 14769. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 17

1691, квітня 4 (березня 25). – Батурин.

«Мой ласкавый пртелю пне полковнику.

Посылаючи в пилних ділах моих до Переволочной молодика своего, велілем оному и до в. мсти уступити, зе [св]оим (?) писанем, через которое яко доброго здорова в. мсти навіжаю, так оного ж о тое пилно жадаю, абыс на тие річи, которые велілем сему молодикові говорити в. мсти, слущный отвіт мені через него ж учинилес. О що и повторе жадаючи, в сохранение Гсду Бгу в. мсти поручаю.

З Батурина марта 25 року 1691.

В. мсти зичливий пртел Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

Осетри свіжы сим ліпшу, а нас (?) (...) * так же мы будем тебе частовати бить (...) * ині».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14784. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 18

1691, травня 23 (13). – Глухів.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Якосмо устне в. мсти говорили и указ наш давали, так и тепер через сей лист наш тую ж волю нашу повторили, пилно жадаем, абыс полк свой з становиска стягнувши докупы, жебы оные болш людем не наприкрилися стоянем, поневаж пора наступила (...) *, станул в. мс. з оним где на слушном місцу таком, на яким би отнюдь людей (...) * и в жадних добрах не учинилася найменшая беда. А якого часу скупите свой полк по указу нашом и на яким власне місцу станете, о том зараз до нас хотіте в.мс. ознаймити, пилно жадаем и затим Геду Бгу вас поручаем.

З Глухова 13 мая 1691 року.

В. мс. зычливый во всем приятел Иван Мазепа гетман Вой. их царского пресв. вел. Запор.»

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14698. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 19

1691, травня 30 (20). – Глухів.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Скоро дойдет в. мсти сей лист наш, за отобранем оного зараз в. мсти старайся справити ведлуг цедулы нашой, якобыс могл тоєю справностю заробити собі на похвалу нашу. О що в. мсти пилно приказавши, зычим ему ж доброго здоровья и Геду Бгу в. мс. в сохранение поручаем.

З Глухова мая 20 року 1691.

В. мсти. зычливый приятель Иван Мазепа гетман Вой[ска] их царского пресв[іт лого] вел[ичества] Запороз[кого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14768. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 20

1691, вересня 28 (18). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный охотницкий.

Сказуют нам того потреба, абысмо для всяких запасов в Лебединском лісе міли сіно, а на то такой способ даемо: пишем до в. мстина асаула п. Рубана, абы он до того пилного своего приложил старанья такого, жебы тое сіно албо чигириндубровскими албо тамобочными охотницкими людми за гроши нанятими уроблено было. А того сіна за зол. сто выготовати и порядне в лісе тамошнем на приличном місцу зложити. А на тое абы он, асаула, тую сто зол. свої выложил и поплатил, а мы ему тые гроши при засланой дорочаем заплаты обіцуюм ласкаве отдати. За чим и в. мсть з своего місца его, асаула, хотій своим жаданьем за грунты (?), якобы он тое діло пилною своею печоловитостю завчасу совершил в выготованью того збыл сіна, упевняючися собі за то ншей вдячности и ласки. О що повторне жадаючи в. мти зичим ему от Гсда Бга доброго здоровья.

З Батурина 18 сентебр. 1691.

В.мсти зычливый приятел Иван Мазепа гетман В[ойска] их прского пресв[ітлог о] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14678. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 21

1692, липня 2 (червня 22). – Батурич.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный о[хотницкий].

Лист в. мсти до нас писаний дойшо л рук наших, в котром же питаешся в. мс. нас, где маеш з полком своїм до боку нашого перебувати. Теды мы на тое в. мсти питане (...)», засылаем таковый наш указ: найдуйся [...] з полком своїм до далшого указу нашого на том [містцу, где] тепер зостаеш, а и о лист и на яком власне містцу [в. мс. з пол]ком своїм к нам стягаться, засылаем наш о [том] до в. мсти указ. А тепер зычим в. мсти доброгo от Гсда Бга здорова.

З Батурина иуня 22 1692 року.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, В[ойска] их црского пресв[ітл ого] веліч[ества] З[апорозкого]».

(НБУВ. – ІР – Ф. П. – № 14779. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 22

1692, серпня 12 (2). – Табір під Гадячем.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику [комонный].

Любо розказалисмо в. мсти найдоватися вкупі з полком пана полковника лубенского и пна Пашковск[ого], а простовати о(...)» до панов полковников миргородского, полтавского. Однак тепер засылаем в. мс. сим нашим листом, абысте гдеко лвек сей лист наш в. мс. зайдет на том містцу засти(...)» до даного указу нашого. О що и повторе жадаючи, засылаем ласку ншу.

З табору под Гадячим на оболоню августа 2 року 1692.

В. мсти зичливый приятел Иван Мазепа, гетман, рукою власною».

(НБУВ. – ІР – Ф. П. – № 14796. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 23

1692 (?).

«Універсали два еден в полк Лубенский, а другой в полк Миргородский, належные, посылаем мы до в. мсти, жадаючи, абысте оные, куда який належит, отсылали своими послаными.

(НБУВ. – ІР – Ф. П. – № 14791. – Оригінал)

№ 24

1692, жовтня 29 (19). – Батурич.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику ком[онный]

Мы уже засылалисмо в. мсти указ наш таковый, абысте част товариства полку своего зобравши, послали в поле для чиненя промыслу военного над неприятелями, а част позосталую того ж товариства велілисмо роспустити по становисках, же прето в. мст з тым до нас отозвалистеса, що послалисте полку своего част певную товариства в пол[е]. Теды тое в. мст похваляем, а остаток, якие в полю знайдуются, поневаж пора уже наспіває зимная, позволяем роспустити по городах и на становисках, гдехмо перед сим найдовалися зоставати. Для чого на жадане в. мст. пишем и до пна полковника лубенского, жебы тым, котриі на становисках в городах станут, корму веліл выдавати. А так и уставу нашу отворимо, велівши написати, посылаем подлуг якой маетса тот корм товариству в. мст. выдаватис з становиск. Тое наменивши, зычим в. мст. доброгo от Гсда Бга здорова.

З Батурина октоврия 19 д. 1692 року.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман Вой[ск] их цар[ского] пресв[ітл ого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР – Ф. П. – № 14800. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 25

1692 (?), жовтня __. – Батурич.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комо[нный].

Не веліли мы в. мсти з господ товариства рушати. Мы пилно розказали обыслати в. мсти тоєю відомостю, щоб в. мс. о ней відаючи, міл осторожност и до отпору тым неприятелем готовост. А же в. мс. пишеш, що все товариство полку своего з господ зомкнулес и послалес их над побереже Дніпровое в крайній городки, а и сам (...) * в. мс. туда ж ку берегу пойти. Теды если вже послалес з господ оное товариство и сам з ними туда ввійшлес (?), теды нехай так будет, як в. мс. тепер до нас пишеш. А если ж еще товариство з господ не рушило, то нехай в господах своих и зостают, тылко в. мс. мій осторожност и до отпору неприятелского належитую поготовост. Кгдыж хочбы (чого не дай Бже) и міли неприятели где через Дніпр перехватитися, а в. мст. будучи з товариством в неосторожности и поготовости, той тогді при помочи Бжой даси им належитий отпор. Що предложивши, [...] зычим доброго здоровья.

З Батурина (...) * октяб[ра] [...].

В. мст зычливый приятел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пр[есвітлого]] велич[ества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14791. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи. Запис: «До Красноколядина и до Лохвиці (...) * сей лист»)

Додатки:

№ 1

1687, жовтня 18 (8). – Батурич.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Писали до нас майстратовые киевские, ускаржаючи и прекладаючи утиски людей своих, якие чинятся им од товариства в. мсти. Принявши мы их прозбу и жалобу, пишем до в. мсти, жадаючи, абысте оставивши станцию, выходили в дорогу в. мсти назначеную, то ест на службу гдскую. Тому зас дивуемься непомалу, же то в. мс. без волі ншой учинил станцию в місті Києві, а відаючи их и так долегливост немалую. Зачим жадаем в. мсти, абы болш не чинячи людем своею станцією утямежена, выходили в свою дорогу и при том зычим щасливого в том пути повожена и доброго здоровья. До нас зас, о своем обороті абысте давали відомост, жадаем.

З Батурина октяврия 8 д. року 1687.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман Войска их царского пресв[ітлого]] велич[ества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14756. – Оригінал)

№ 2

1689, квітня __.

«[Мой] ласкавы[й] прият[елю пне полковнику комонный].

Виправилисмо сего чемериса в Полтаву з лист[ом] писара нашего войскового енералного. Ко[...] у провожатих, а те зараз з Нового Са[...] козака доброго и розумного, жебы его отпр[овадидит...] до назначеного містца. О тое приказавши [...] пилно, Бгу вас поручаем.

З табору [...] априля 1689 року.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, рукою власною».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14814. – Оригінал, підписаний Мазепою і завірений печаткою)

№ 3

1689, вересня 1 (серпня 31). – Москва. – Лист гетьмана Івана Мазепи до Івана Ломиковського.

«Мой ласкавый приятелю пне столник и хоружий войсковый енер[алный].

Якосмо перед сым до в. м. писали, ознаймуючи о нашем тут в царствующый град Москву прибутю и о щасливом во всем по милости Бжой и монаршой их црского прістлого влчства нашем же повоженю, так и тепер через сей лист з умыслу ознаймуем

в. м., иж по ласце Бжой здоровы естесмо зо всею при нас будучою старшыною и отнюд ні на чом нам не сходит по милости великих гсдрей и великой гсдрини их црского пресвітлого влчства, овшем всюди не тылко от мірных станов, але й от высокопородных и знаменитих особ узнаем невыповідимую учтивост и пошановане зо всіми при нас будучими особами и по указу монаршом, яко упевнены естесмо, за певне сыми днями вскоре отпущены будем зо всім добрым до милой ншой отчизны к в. мтем. взглядом зас осторожности от утарчок неприятельских и захованя чулости в призвоітом порядку якосмо устне в.м. приказовали и через листы, перед сым пысаннные не поеднокрот, наказовали, так и тепер упоминаем, абысте во всем том, яко напорадній и наслушній справилися до нашего повороту. Якобысмо при всем добром заставши в. м., могли дяковати за поднятые всі ваши труды й чулые поступки. Що предложивши и приказавши, зычим в.м. доброго здоровья и Гду Бгу в сохранение оное поручаем.

З царствующаго града Москвы августа 31 д. року 1689.

В.м. во всем зычливый пртел Иван Мазепа гетман рукою власною».

(НБУВ. – IP – Ф. I. – № 14473. – Тогочасна копія. Запис: «Список листу ясне-велможного его млсти пна гетмана поданого генвара 24 з Полтавы»)

№ 4

1690, січня 23 (13). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

За ознаймене о Хведеви и Баришові товариству низовом запорозком, з языками татарскими до нас простуочом, дякуем в. мс. А що взглядом сотні свого полку Котоповой, у Ромні стоячой на станции, просиш у нас науки, теды позволяем в. мс. тую сотню з Ромна до Лукомля спровадити. При том зычим в. мс. доброго здоровья и затым поручаем оного Гсду Бгу .

З Батурина 1690.

А товариство тое з языками справте в. мс. на Ромен, жебы там нас перейняли.

Иван Мазепа, гетман Войска их царского пресв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14721. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепа)

№ 5

1690, лютого 24 (12). – Гадяч.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Для яких діл тут до себе вашого полкового асаула п. Ивана Рубана мы займовали, о том всем он в. мс. сам устне скажет за приездом своим. Которого мы до в. мс. отпустивши, з умислу через сей лист наш пилно жадаем, абыс в. мс. прийдучого о вторка, то ест 18 феврал[я], влехці(?) до нас прибувал. А то для поради и зажитя от нас собі информации в діле наміреном до походу военного належной. О що пилно в. мс. жадаючи, Гсду Бгу поручаем.

З Гадяча 12 феврал[я] 1690 року.

В. мст. во всем зычливый во всем пртел Иван Мазепа гетман Вой[ска] их царского пресв[ітлого] вел[ичества] Запороз[ского]».

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14729. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепа)

№ 6

1690, травня 3 (квітня 23). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

За повиншоване свт урочистих Воскресения Гсдня дякуем в. мс., взаем зычачи и в. мс. оние радостно обходити и в многие літа таковых дочекивати и отправовати. А из того велце тішимся, же п. асаул в. мс. полковий своїм пилним старанем и дбалою чулостю оказал прислугу в припровоаженю добытых языков татарских. Котрого мы тут за поднятую в том діле працу чим належало уконтентовавши, знову туда за

Дніпр ординувалем для справованя полеценого ему давно діла, также и для промыслу военного. З якого абы он и товариство полку в. мс. могл [б]и вперед таким же похвалним поступком прислугу монархом православним их царскому пресвітлому влчству учинити и нам, рейментарови, приподобатся, того зычим. А товариство нікоторое, кому довелоя, з языками тими отпустилисмо в царствующий град Москву. Що в. мс. до ознаймения подавши, Гсду Бгу оного поручаем.

З Батурина 23 апріл. 1690 року.

В. мсти зычливый во всем приятел Иван Мазепа, гетман В[ойска] их црского пр есв[ітлого] велч[ества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14760. – Оригінал, підписаний Мазепою і завірений печаткою)

№ 7

1690 (?), травень.

«Просилес в. мс. нас, абыс отпустили хорунжого и асаула енералных до в.мс. на хрестини, а же не отпустилося для того, же зайшол вскори монаршый указ, абысмо предсвятую дорогу отравили вскори. Зачим в тую дорогу маю виездити в пришлую среду 21 мая».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14727. – Оригінал)

№ 8

1690, червня 31 (21). – Батурина.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

По указу великих гсдрей наших их царского пресвітлого величества и по ухвалі всей старшині войсковой, яко в. мс. наперед ординовалисмо, так тепер к в. мс. виправуем полки комонные и пехотние на тую сторону Днепра для промыслу военного и при них посилаем к в. мс. через п. Ярему Андріевича, полковника піхотного, три штуці армат и до них три бочки пороху по шістдесят до одной штуки кули и свинцу для пехотного товариства с потребу. Зачим кгда тие помененные полки до в. мс. прибудут, так теды абыс в. мс. з ними порадившися и винайшовши такое слушное місце, жебы при дрових, (...) * паші и при надежных кріших люб в устю Тясмина, люб де и вижей, станул обозом и подлуг універсалу нашего полецене порадку засилаючого, звірхност именем нашим над ними всіми полками ведучи, абыс старался над неприятелями бесурмани при помощи Бжой, як даст Гсд Бг наставит, промысл военний чинити, пилност и чулост заховати, якобы тие неприятелі чатами своими краю нашому не могли шкودити, а в. мс. жеби собі через тое на ласку монаршую и нашу рейментарскую заробити. А где за пороадоу всі панове полковники до стояния (?) собі у(...) * дитие місце и на оном станете, о том всем до нас не занехайте зараз ознаймити. О тое все пилно жадаючи, Гсду Бгу в. мс. поручаем.

З Батурина 21 июн. 1690 року.

В. мсти зычливый во всем приятел Иван Мазепа гетман В[ойска] их царского пр есв[ітлого] вел[ичества] Запор[озкого]».

(НБУВ. – ІР. – Ф. П. – № 14727. – Оригінал)

№ 9-10

1690, грудня 5 (листопада 25). – Батурина.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Хотячи мы слушний порадок учинити, так у себе за ухвалою всей старшини постановилисмо, жебы товариству охотницкому, всюди под рименътом ншим по городах и селах на станциях зростаючому, равное каждому в выживеню было уконтентоване, приказалисмо тут в Батурина особный створити [и] спорадити под печатми войсковыми и оный во всі полки порозсилати, щобы не городовою мирою, але тими войсковыми четвериками борошно в особливых уставах нших положоное товариству з становиском, яко кгда на оних зоставатимут, так когда и на службу монаршую по росказаню ншом будут ординовани, было засиповано и одавано, албовим не в каждом полку и городі еднаковая мира борошенная постановлена и

для того такое рознос помирковане спорадилисмо. Якой волі ншой реиментарской в. мсти извистивши, хочем того, жебы товариство полку в. мстного тим войсковим ухъваленим четвериком належное собі мисячное борошно подлуг устави ншой отбирали, а же в уставах нших зменшилисмо немного грошового мисячного датку товариству вшому, теди учинилисмо то для помочи (?) людзкой, же за ннишним прошълолітним з допущения Бжго учинившимъся от саранчи в пашънях убитком люде, миючи немалую на борошно оскудность, не могут з того и осмака роздобути. Що предложивши Гсду Бгу в. мсти поручаем.

З Батурина ноеврия 25 року 1690.

В.мсти ласкавий приятель Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

(НБУВ. – IP. – Ф. II. – № 14753. – Оригінал, підписаний Мазепою і завірений печаткою)

№ 11

1691, листопада 24 (14). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

Жался Бже того заходу асаула вашого полкового и Ивана Ковалчука, же и самы порожне много часу утратили и людей многих при собі утрудили. Чи то не міли в своем наміреніи щастя, чи не хотіли приліжное в промыслах военных приложить дбалости. А нам здается, же если им не лучилося военное орды нигде постигнути, з которе бы могли набрати языков, то можно было так великой купою людей под город Очаков ударити, як тепер чуем в Очакові мало людей ест, поневаж всю ездю на войну за ханом выгнано. Где если не языков, то принамній бы добычей конских или овечих стад на свой поратунок придобули. Жаль теды и нам тшого их труда. А що пишеш в. мсть, просячи о задане оброков и яринных борошен, о том мы посылаем лист наш до пна полковника лубенского, приказуючи жебы той потреби сталося досит. При том звыклое наше рейментарское засылаем в. мс. поздоровлене.

З Батурина ноеврия 14 року 1691.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа гетман В[ойска] их царского пресв[ітлого] велич[ества] Запороз[кого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. II. – № 14772. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 12

1692, липня 2 (червня 22). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный о[хотницкий].

Лист в. мсти до нас писанный дойшол рук наших, в котором же питаешъся в. мс. нас, где маеш з полком своім до боку нашего прибувати. Теды мы на тое в. мсти питане (...)*, засылаем таковый наш указ: найдуйся [...] з полком своім до далшого указу нашего на том [містцу, где] тепер зостаеш, а и о лист и на яком власне містцу [в. мс. з пол]ком своім к нам стягатися, засылаем наш о [том] до в. мсти указ. А тепер зычим в. мсти доброго от Гсда Бга здоровья.

З Батурина июня 22 1692 року.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, В[ойска] их црского пресв[ітлого] велич[ества] З[апорозкого]».

(НБУВ. – IP. – Ф. II. – № 14779. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 13

1693, січня 9 (1692, грудня 30). – Батурин.

«Мой ласкавий приятелю пне полковнику комонный.

За повіншованье свят хвалебных Рождества Гспдня велце в. мсти дякуем и зычим, жебыс и в. мс. сие урочистости опровадивши, в пришлие літа в добром здоровю и при радостных повоженьях дожидати сподобился. О ділах войсковых на се час потребных, як перед сим писано до в. мсти, так и тепер тие ж писма наши сим листом поновляем,

для которих то діл и ехати на зезд сюда, в Батурин, в. мсти не велимо. Тое в. мсти ознаймивши, его ж в сохранение Гсду Бгу поручаем.

З Батурина декаврия 30 д. року 1692.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14762. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№14

1693, січня 30 (20). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Небожчика Коваленка двох сынов отпускаем до (...) *полку вашего, которим в. мсть за прибитем их яко [...] станції подавайте. А тое для того мы чинимо, же их [...] небо]жчик отц на услужі войсковой от нас в певную дорогу посланий будучи, умер. О тое в. мсти жадаючи, ему ж рейментарское наше засилаем поздоровлене.

З Батурина генваря 20 року 1693.

В. мсти во всем зичливый во всем приятел Иван Мазепа гетман рукою власною.

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14812. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою. Запис: «Подан через Леонтия в Снітині февраля 1693 року»)

№ 15

1693, лютого 1 (січня 22). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Яко тепер з листу в. мстиного до нас писаного досконале есть нам відомо о недобротстві ку в. мсти полковника лубенского, так и перед сим днем оногo распру з в. мс., о що он не ест добротен до в. мсти. Але тепер широче о всем не выписуючи до в. мсти, откладаем тое все до зезду сего пришлого о стех рождественских и того часу будем ему, полковникови, устне ганити, о чом и в. мс. будет відомо. О готовности всего товариства в. мстиного до отпору неприятелем хоти в. мсти при чулости своей быти исправителем яко потом в першом нашым листі выразылисмо, тое и тепер поновляем в. мсти и при сем зычливе наш засілаем в. мсти поздоровлене.

З Батурина генваря 22 1693.

В. мсти зичливый пртел Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14766. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 16

1693, лютого 8 (січня 29). – Прилуки.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику ком[онный].

Два листи от в. мсти еден 26 д. генваря, другой 28 генв[ара...]ние дойшли рук наших, в которих щоколкек в[...] відомо нам о всем том зостало. Що выражаеш в[...] наше собі науки: як маеш з полком своїм поступи[ти...]сие тривожливые времена. Теды так на тое мы отвітством в. мсти: найдуйся в. мс. там з скупленным полком своїм, где и тепер найднешься, нікуди не двигаючися. А мы ознаймуем в. мсти, же дня завтрашнего понеділкового старатися будем з Прилуки прибыти з войсками при боку нашем б[удучи]ми в Лубні, где [...] в. мс. з нами повидавшися, посовітував[...], що будет належ[ати] до военного діла. Тое в. мсти наменивши, ему ж зычим здоровья доброго.

З Прилуки 29 генвара 1693 року.

В. мсти зычливый пртел Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14810. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 17

1693, лютого 10 (січня 31). – Пирятин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комо[онный].

Был тут у нас писар полковный Дмитро и щоколкек он в писмі [напи]сал, о всем том

зостало нам відомо. О поворотах бесурманских може до сих часов уже и без нашего уведомленья [...] відомо, кгдаж и языки татарские пойманье у в. мсти найдовалися. З тим теда в. мсти писара назад отпустивши, зычим доброго от Гсда Бга здоровья.

З Ператина 31 генвара 1693 року.

В. мсти зычливый приятел Иван Мазепа, гетман, рукою власною.

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14811. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепа)

№ 18

1693, березня 1 (лютого 19). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепа до ніжинського полковника Степана Забіли.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику ніжинский.

Добрую в. мс. ознаймуеш відомост, кгда виражаеш, же жадних тривог там на побережью не чувати. Однак ми прекладаем в. мс., же донесено нам з Киева відати, что посланние пна Семена Палія, повернувшись з Бучаку, повідають, же буджацкие и білгородские орди всі в поготовости до походу военного знайдуются, а куда б власне бил им поганский поход, того не відомо. За чим вперше засланих нших до в. мсти листах виражений указ сим ншим листом поновляем, жадаючи в. мс. пилно, абис там на побережью Дніпровом будучи, вшелякую заховал чулост, осторожност и до отпору военного належитую готовост. О якую и повторе жадаючи пилно, засилаем в. мсти нше рейментарское поздоровлене.

З Батурина февр[уаря] 19 року 1693.

В. мсти зычливый во всем приятел Иван Мазепа, гетман Войска их црского пресв. велич(ества) Запор[озким]».

(НБУВ. – IP. – Ф. I. – № 14471. – Тогочасна копія)

№ 19

1693, липня 13 (3). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику охотниц[кий].

Донесена нам есть супліка от пна Григория Гамаліі дн[...] войскового и от подданих его хоружовщан, в которой своей [супліці] ускаржался пн Гамалія на едного товариша полку в. мстиного именно [...], в Хоружовце на станції будучи многие починил людям обиди [...], а других забиваючи, яко то недавними часи мірочника старого, его пна [...]счиного, збил тиранско и двоох молодиков и музику розбил; в дру[...]ка хоружовця, в Смілом, в торгу будучого, шкапу отнял и не відат [...]где] поділ, якому отняттю вже немалий час ведеться. При яком своем на его [...] Каленика ускарженню, просил от нас себї з него справедливости. Да с чим [...] видячи оного Каленика нестатечний поступки, нескромност и людям хоруж[о]вским подданим пна Гамалііним, многіі починение досадителства, а принявши суплічное ускарженне от пна Гамаліі и от подданих его хоружовщан, слушне до нас занесенное, пишем до в. мсти сей лист наш, пилно жадаючи, жебыс в. мст. Каленика того, полчанина своего, за такие его досадителний людям поступили и починение обиди, сурово на помяну приказавши, абы он взятую шкапу у хоружовщанина отдал немедля. Так же из [...]стан]ції хоружовской кажите в. мст. его звести, жебы и иніі якіеколевк в сел[...] станції міючійі товариство от таких шатостей своіх и нескромнос[тей] удержовалися. И повторе о данне справедливости з того Каленика пну Гамаліі и подданим хоружовщанам в. мсти жадаючи, Бгу поручаем.

З Батурина июля 3 д. року 1693

В. мсти зичливый приятел Иван Мазепа гетман рукою власною

(НБУВ. – IP. – Ф. П. – № 14813. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепа. Запис: «Подан в Снітині генвария 21 дня 1693 року сторони не[...] Павла Кованкового[...]»)

№ 20

1693, жовтня 12 (2). – Лубни. – Лист гетьмана Івана Мазепа до лубенського полковника Леонтія Свічки.

«Их црского пресвітлого величества Войска Запорозского гетман Иван Мазепа.

Пну полковнику лубенскому и старшине полковой, сотником, атаманам и всему старшому и меньшому товариству сим нашим ознаймуем писанем, иж докладам нам пн. Илия Новицкий, полковник комонный охотницкий, же товариству его полку харчи, якая им на два містці была выдана, не стае. А вже термін тых мсець близко приходит, пилно теды сим листом нашим приказуем, абысте зараз подле устави нашео вам данное, велли знову на мсеце для (?) харче грошовое выстатчити не (?) их час тот прийдет, якого им тые гроши даются, отсилали до полку. А жебы тие гроши місячніе вскорі держат (?)кого ведлуг (?) из волоки были зобрани, о тое стараня пилного своего старшина городовая прикладити повинни. А именно маете им вы товариству комонному вистатчити грошей на мсець по полпята золотого.

Дан з Лубен февраля 12 1693.

Звышменованный гетман рука власна».

(НБУВ. –ІР – Ф. І. – № 14469. – Тогочасна копія)

№ 21

1693, листопада 26 (16). – Кам'янський монастир.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Дано нам знати з Новабородицкогo города, же орда в немо(...)*рех Дніпра килка ден под Казикерменом переправлялас [...]годі Дніпра для (...)*)тего своего бесурманского промислу. Пилно теды жадаемо в мсти, абыс зехал, скупивши щоколвек полку свого товариства и шол до Дніпрового берега и там станувши, провідовал о обороті того неприятеля, куда он удався. А та[...], завзявши некую о том відомост, старайся в мст. при помощи Бжой того неприятеля, кгда он назад восвосяи поворочати будет, громити, знесшися з паном полковником лубенским и з паном полковником переясловским, до которих зослали по нашу [...пересто]рогу, о том же особливе неприятелском наміреніи (?). Що предложивши, зычим в мсти доброго здоровья.

З манастира Каменского ноеврия 16 року 1693.

В мсти зычливый пртел Иван Мазепа, гетман, рукою власною».

(НБУВ. – ІР – Ф. ІІ. – № 14809. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи)

№ 22

1695, января 23 (13). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепи до лубенського полковника Леонтія Свічки.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику лубенский.

Відомо нам з листа в м. о вистю вашом з Пирятина до Яблунева и о расположено сотен полку своего по слушних містцах на отпор неприятелем. Яко тое выстя вше похваляем, так жадаем пилно, жебы в всіх полку вашого сотнях всякая захована была чулость и осторожность, ижбы от неприятеля жадная в людях не учинилася шкода. При том зычим в м. доброго здоровья.

З Батурина генвар[я] 13 1693 року.

В мсти зичливый пртел Иван Мазепа гетман Войска их цр. пр. величества Запор[озким]».

(НБУВ. –ІР – Ф. І. – № 14476. – Тогочасна копія. Запис: «Список листа панского»)

№ 23

1695 лютий (?). – Лист гетьмана Івана Мазепи до полковників Леонтія Свічки та Іллі Новицького.

«Мої ласкавії приятелі пнове полковники лубенский и комонный.

Пишете в м. до нас, же радибысте з горливости своей ити з полками своїми в полк Миргородский, где указ наш гетманский вам ординовал, тилко уважае, же не міете, ані от пна полковника миргородского, ані теж от п. Рубана відомости, задержалистеса в Лубнях. Нічого теды было таковых відомостей в мстем уважати. Кгдаж не все то правда, що п. Рубан писал до вас, бо было тое в писмі его, що неприятелі Кереберду зовсім збурили, а тепер з Полтавы міем відомост певную, же хвала Бгу Кереберда

ціла, тилко подварки спалени. Докладав он и тое, же орда білогородская у Крукова переправується через Днепр, але и тое не здалося нам за слушност, бо тая орда иньде показалася. А що от пна полковника миргородского будто не мієте відомости на сих днях, то до рушеня вам была незабара, бо неуставичне и он писати может. А у нас вчора был сторож миргородский з листом пна полковника полтавского, в котором тое доложено, же он, пан полковник полтавский, и пан полковник гадяцкий з пном полковником миргородским, полками своїми зкупилис, слушний бы теды и в. м. учинили, кгдабысте по указу нашом рушилися туди, куди вам ити велено. Бо часом в докладах и розваженях значне діло теряется. Але поневаж тогды по указу нашому в назначоную дорогу не пошлисте, тепер теды в Лубнях цале задержтеся, кгдаж маемо відомост певную от полковника переяславского, же білогородские орды против Бубнова через Дніпр переправуются чили уже переправилис. Которий может схочут з кримскими ордами в сполную совокупитися силу. А чинити свої поганские межы городами нашими малоросийскими промисли. А так если бы міли тие неприятели межы городи україні усунутися, теды ми туду ж з войском поспішати будем. А если бы білогородские орды с кримскими ордами злучившиися и кошем станувши, похотіли внутр городов полку Ніжинского и полку Черніговского чати свої выправляти, теды повинен будет и в. мст. з полками своїми тягнути до нас. Яко ж и українним полковником, яко то полтавскому, миргородскому и гадяцкому приказалисмо в той час к себї прибавати, так же и черниговскому пну полковникові, тепер будучому в полку Переяславском и пну полковникові переяславскому, полковником киевским приказалисмо в належности поготовыми быти. А писалисмо и до пна Палія, жебы в час потребн(ый) з полком своїм прибывал до нас, абысмо собравшиися (...) *но ополчение, всі обще при Бжой помочи могли над тими неприятелями чинити промисл и дати им належитий з прол(...) *отпор. Тое предложивши, Гду Бгу в сохранение поручаем в. мсти зичливий приятель Иван Мазепа, гетман Войска Запорозкого их црского пресвітлого влчства».

(НБУВ. –ІР – Ф. II. – № 14472.–Тогочасна копія. Запис: «Список з листу реїментарского»)

№ 24

1695, березня 18 (8). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Поневаж тое вже время наступу, же на Дніпрі люды слабуют и річки инные малые роспушают. Теды мы позволяем в. мти отгол з товариством зыйти в доми и по станцию належитую им роспорядити. А и сам в. м. бесурманское их обикновение відаеш, же звыкли оны поганці по роспущенью вже річок весною малыми своїми чатами бывати около пасік на том боку Дніпра знайдуючихся для облову своего поганского. Теды слушне то в. мть учинил, кгда выборного товариства своего сотце (?) яко з товариства полку Лубенского виправиш на той бок. Которие бы през час певный около Тікичов або (?) з около пасік на их поганские тые малые чати попилновали и при помочи Бжой упилновавши, громили и языка достали. Якая их праца была б им з значною прислугою. При сем зичливое наше засылаем в. мти поздоровлене.

З Батурина марта 8 року 1695.

В.мсти зычливый приятел Иван Мазепа гетман Вой[ска] их царского пресв[ітлого] вел[и]чства Запор[озкого]».

(НБУВ. –ІР – Ф. II. – № 14676.– Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 25

1695, серпня 20 (10). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Відомо нам учинилося з листу в. мстиного о повороте вашом з тамтоє стороны Днепра на сей бок. Але зле учинил асаул полку Лубенского, же з полецонными собі полчаны в значной личбе не потрвал там на овых місцах, бо орду тую, которой триста коней под Білую Церковь подпавши и шкоды людям починивши, тим шляхом як Торговица положене свое маєт, виборне (?) могли бы при Бжой помочи громити

повертаючу. А тепер и собі и вам славу потерял и жадной монархом прсвтішом и нам рейментарови не учинили прислуги. О том предложивши, в. мсти зичим от Геда Бга доброго здоровья.

З Батурина 1 августа 1695.

А стояти бы вам зо всіми людми належало на сем боку Днепра, на таковом місцу от Днепра ж недалеком, якое бы уважилось быти не (...) * при зачный и тое до того из всякую готовость до указу ншого так заховати.

В. мсти зичливий приятел Иван Мазепа гетман Вой[ска] их црского пресв. величества».

(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14677. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою)

№ 26

1698, листопада 16 (6). – Батурин.

«Мой ласкавый приятелю пне полковнику комонный.

Пишеш в. мсти до нас, прекладаючи о товариству полку своего комонном, которые находилися в полю, на яких станциях их распорядити міете. Теды мы в. мсти позволаем, абысте оных на зимовлю на тих місцах порозстановляли, на яких оные и прошлой зіми міли станцию. За відомости нам от в.мст прислане, велце дякуем и дай Бже, жеби на ліпшие и потішнійшие товариство оное, которое за промыслом военным в полю найдуться, здобувалися, жебы з обловом добрым и при Бжой помощи з добычю расною оттоль повернулися. Потым зичливое наше рейментарское засылаем в. мсти поздоровлене.

З Батурина ноеврия 6 д. року 1698

В. мсти згчливий приятел Иван Мазепа гетман В. их царского пресв. вел. Запор.»
(НБУВ. – IP – Ф. II. – № 14691)

№ 27

90-pp. XVII ст. – Фрагменти листів гетьмана Івана Мазепи до полковника Іллі Новицького.

I

«Писал в. мс. до нас особливим листом, просячи о внесене причини до их црского пресвітлого влчства, жебы в. мс. грамоту жаловалну[ю] за сеею оказиею поновлено для того, же в ней літери з якої пригоди нарушени золотие. Теды мы яко во всіх жаданях в. мс. нікогда не отмовлялисьмо, так и в том помощи нашей висвідчити не отмовилибисмося. Кгдибис в. мс. самую тую грамоту, а не список, прислал до нас, кгдаж відаем певне, же не дано б спискови віри там, але цале б доправлялися истной, хоч наверхеной грамоти оригинальной. За чим если бы хоч золотие слова через що отмінилися, еднак быле тая річ, котрая в. мс. ку пожитку стоїт, не позатиралася, то радилибисмо в. мс. оную держати и того певным быти, же такого ж валиовру будет оная, що и новая б була».

II

«Тут же пилно жадаем в. мс., абы переписати веліл увес тот ясир отгромлений з неволі бесурманської, колко его будет и хто по имени, як зовется, из якого города взят и колко в неволі найдовался. Так же и тих имена всіх небожчиков, котрие судом Бжиим в бою очаковском з полков наших zostали побити. Переписавши имена, реестр з собою в. мс. привозіте для досконалого увірення».

III

«А що в. мс. о войту киевском нам доносиш, теды мы обіцуем, даст Бг, пришлых свят рождественных при бытности в.м. оного гаразд пошановати.

IV

«Любо на той стороні з полку пана Павловского Стеблива (?) з товариства в.мс. найдутся и найдовалется через певное время, еднак еще в. мс. доброго товариства измисливши злотце (?) зупол[не] на придате ему, пану Рубанови, котрому мы вже обовом далисмо словесную науку як мает справоватися».

(НБУВ. – IP – Ф. II. – «Архів Новицького».– Том 6.– С. 192-194. – Тогочасні копії)

Додаток № 2

№1

1689, квітня 7 (березня 28). – Батурин. – Універсал гетьмана Івана Мазепи.

«Его царского пресвітлого величества Войска Запорозкого гетман Иван Мазепа. Вам Федору и Петру Кулябченкам, обывателям лубенским, сим універсалом нашим відомо чиним, иж писал до нас превелебный в Богу отец Ипатий Горбачевский, игумен монастыра Мгарского общежителного з братиею, утискуючи на вас за тое, же ви, міючи млини свои на греблі Лисогорской, на реці Сулі, под Лубнями построени, посполу з монастирскими, не хочети помочи, але в весь той тяжар на кошт монастирский складаете, от которого гаченя тоей греблі великую они через вас поносят утрату. Що яко неслушне тое діється, же ви з млинов своих пожитки отбіраючи, не есте до гаченя греблі монастиреві тамошнему помочними, так пилно и сурово вам приказуем сим універсалом нашим, абысте половину тоей греблі Лисогорской, коли тилко потреба указувати будет, гатили як належит.

Дан в Батурині, марта 28, року 1689.

В подлинном подпис таков:

Звишменованный гетман рукою власною.

Місто печати».

(НБУВ. –ІР. – Ф. II, № 27660. – Копія кінця XIX ст. Запис копіїста: «Акты Мгарского Лубенского м-ря, л. 74»)

№ 2

1701, березня 22 (11). – Батурин. – Лист гетьмана Івана Мазепи до призренського митрополита, ігумена Макошинського монастиря Никодима.

«Ясне в Бгу преосвященный метрополито призрінский, мой велце ласкавий отче и приятелю.

Відомо з листу вашей стині, до мене писаного, учинилося, же ваша стиня склоняешься до учиненя згоды з паном сотником сосницким, абы он на реці Убеди вышей Сосницы, а нижей Маслачевских млынов занял греблю и построил млыны по зможности воды, поступивши вашей стині з братиею того ж мнстра половину всяких приходов. Зачим ма волі тоей вашей стині з братиею даю, если не будет обители стой от того занятя греблі и строения млинов трудности и людям инним перешкоды в кгрунтах и угодиях. Тое вашей стині предложивши, отдаюся навсегда млтвам стим.

З Батурина марта 11 року 1701.

Вашей стині всего добра зичливый приятел Иван Мазепа, гетман Войск его царского пресв. велич. Запор.»

Адреса: «Ясне в Бгу преосвященному метрополиту призрінскому отцу Никодиму, моему велце ласкавому гспдну отцу и приятелеві».

(ЦДІАУК. – Ф. 146. – Оп.1. – № 148. – Оригінал, завірений особистим підписом Мазепи і печаткою. Тогочасний запис: «С паном сотником Мазепа до ронен (?) дается (...) *мая о млині ковом (?) о воли обители»)

